14525 ـ آیا مؤمنان پروردگارشان را در بهشت می‌بینند؟

سوال

آیا ثابت شده است که مؤمنان در سرای آخرت پروردگارشان را می‌بینند؟

خلاصه‌ی پاسخ

خداوند متعال مؤمنان را در دنیا با نعمتی فزون‌تر مخصوص گردانیده و بر آنان منت نهاد که به اسلام هدایتشان کرد و با قرآن برگزیده ساخت. و در بهشت نیز آنان را با بزرگترین نعمتی که بر ایشان ارزانی داشته، مخصوص خواهد گرداند؛ و آن تشریف و اکرام آنان به نگاه کردن به چهرهٔ کریم او در بهشت عدن است. چنانکه الله تعالی فرموده است: وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ * إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ [القيامة: ٢٢ـ٢٣].

پاسخ مفصل

الحمدلله.

دلیل بر رویت خداوند در بهشت از قرآن

نعمت‌های الله بر بندگانش بی‌شمار است. و خداوند مؤمنان را در دنیا با نعمتی فزون‌تر مخصوص گردانیده و بر آنان منت نهاد که به اسلام هدایتشان کرد و با قرآن برگزیدشان. و در بهشت نیز آنان را با بزرگترین نعمتی که بر ایشان ارزانی داشته، مخصوص خواهد گرداند؛ و آن تشریف و اکرام آنان به نگاه کردن به چهرهٔ کریم او در بهشت عدن است. چنانکه الله تعالی فرموده است: وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ * إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ [القيامة: ٢٢ـ٢٣].

یعنی: چهره‌های مؤمنان در آن روز زیبا، درخشان، نورانی و مسرور است، به دلیل آنکه به وجه پروردگارش می‌نگرد. چنانکه حسن [بصری] رحمه الله گفته است: «به پروردگارش نگریست، پس به نور او شاداب و درخشان شد». و از ابن عباس رضی الله عنهما دربارهٔ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ نقل است که گفت: «از نعمت». و دربارهٔ إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ گفت: «به چهرهٔ پروردگارش نگاه می‌کند». این قول مفسران اهل سنت و حدیث است.

و خداوند جل شأنه می‌فرماید: لَهُم مَّا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ [ق: ٣٥] (هر چه بخواهند در آنجا دارند و پیش ما فزون‌تر [هم] هست). «مزید» (فزون‌تر) در اینجا عبارت است از: «نگاه کردن به چهرهٔ الله عزوجل»؛ چنانکه علی و انس بن مالک رضی

الله عنهما آن را این‌گونه تفسیر کرده‌اند.

و همچنین می‌فرماید: لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ [یونس: ۲۶] (برای کسانی که نیکی کردند، نیکوترین [پاداش] و فزون‌تر [بر آن] است).

«حُسنی» (نیکی) بهشت است و «زیادة» (افزون بر آن)، نگاه کردن به چهرهٔ کریم الله است. چنانکه رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ در حدیثی که مسلم در صحیح خود (۲۶۶) از صُهیب رضی الله عنه روایت کرده، آن را تفسیر نموده‌اند. ایشان فرمودند: «هنگامی که اهل بهشت وارد بهشت شوند، الله تبارک و تعالی می‌فرماید: آیا چیزی می‌خواهید که بر شما بیفزایم؟ می‌گویند: آیا روهایمان را سفید نکردی؟ آیا ما را وارد بهشت نکردی و از آتش نجات ندادی؟ فرمود: پس حجاب را برمی‌دارد. پس به آنان چیزی داده نشده که نزدشان محبوب‌تر از نگاه کردن به پروردگارشان عزوجل باشد و این همان زیادة است». سپس این آیه را تلاوت کردند: لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ.

پس اگر بدانی که به اهل بهشت چیزی داده نمی‌شود که نزدشان محبوب‌تر از نگاه کردن به چهرهٔ پروردگارشان جل و علا باشد، میزان محرومیت و بزرگیِ زیانِ مجرمان برایت آشکار می‌شود؛ کسانی که خداوند آنان را با این سخنش تهدید کرده است: كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ [المطففین: ۱۵] (هرگز چنین نیست؛ بی‌تردید، آنان در آن روز از [دیدار] پروردگارشان محجوبند). از خداوند سلامت و عافیت می‌طلبیم.

و از سخنان زیبایی که از شافعی روایت شده، آن است که ربیع بن سلیمان ـ یکی از شاگردانش ـ نقل کرده است: نزد محمد بن ادریس شافعی بودم که نامه‌ای از صعید (مصر علیا) به دستش رسید که در آن نوشته بود: دربارهٔ فرمودهٔ الله عزوجل كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ چه می‌گویید؟ شافعی گفت: «چون این گروه را در حال خشم در حجاب قرار داد، این دلیلی است بر اینکه اولیای او در حال رضایت، او را می‌بینند».

اینها برخی از دلایل قرآن بر اثبات رویت خداوند توسط مؤمنان در بهشت بود.

دلیل بر رویت خداوند در بهشت از سنت

و اما دلایل سنت بسیار فراوان است، از جمله:

آنچه بخاری (۶۰۸۸) و مسلم (۲۶۷) از حدیث ابی‌هریره رضی الله عنه روایت کرده‌اند که مردمی گفتند: ای رسول خدا، آیا ما پروردگارمان را در روز قیامت می‌بینیم؟ رسول الله فرمودند: «آیا در دیدن ماه در شب بدر (چهارده) دچار مشکلی می‌شوید؟» گفتند: نه ای رسول خدا. فرمودند: «آیا در دیدن خورشید که ابری در برابرش نیست، دچار مشکلی می‌شوید؟» گفتند: نه. فرمودند: «پس شما او را همان‌گونه خواهید دید...». (ادامه حدیث). و در روایتی از بخاری آمده است: «لَا

تُضَامُّونَ» یا «لَا تُضَارُّونَ» (با تشدید راء بر شک). معنایش این است: [دیدن او] بر شما مشتبه نمی‌شود و در آن شک نمی‌کنید که باعث شود در دیدن او با یکدیگر اختلاف و ازدحام کنید. و در دیدن او مشقت و خستگی به شما نمی‌رسد. والله اعلم. برگرفته با تلخیص از شرح مسلم.

و همچنین در صحیحین: بخاری (۶۸۸۳) و مسلم (۱۰۰۲) از حدیث جَرِیر بن عبدالله بَجَلی رضی الله عنه روایت است که گفت: نزد پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ نشسته بودیم که ایشان در شب چهاردهم به ماه نگریستند و فرمودند: «همانا شما پروردگارتان را آشکارا خواهید دید، همان‌گونه که این [ماه] را می‌بینید؛ در دیدن او دچار ازدحام و مشکل نمی‌شوید».

تشبیهی که در احادیث آمده، تشبیه «دیدن به دیدن» است [نه تشبیه دیده‌شده به دیده‌شده]. یعنی همان‌گونه که ما خورشید را در روز صاف با نهایت وضوح می‌بینیم و با وجود کثرتِ نگاه‌کنندگان، کسی مانع دیدنِ دیگری نمی‌شود، و همان‌گونه که ماه کامل را در شب بدر با نهایت وضوح می‌بینیم و کثرتِ نگاه‌کنندگان بر وضوح دیدنش تأثیری ندارد، مؤمنان نیز پروردگارشان را در روز قیامت با همین وضوح و آشکاری می‌بینند. و مقصود احادیث، تشبیه «مرئی» (خداوند) به «مرئی» (ماه و خورشید) نیست ـ الله برتر از این است ـ زیرا هیچ‌چیز همانند او نیست و او شنوا و بیناست.

و بخاری (۴۵۰۰) و مسلم (۶۸۹۰) از ابی‌موسی رضی الله عنه روایت کرده‌اند که پیامبر ـ صلی الله علیه وسلم ـ فرمودند: «دو بهشت است که ظروف و آنچه در آنهاست از نقره است، و دو بهشت است که ظروف و آنچه در آنهاست از طلا است. و میان آن مردم و دیدن پروردگارشان تبارک و تعالی در بهشت عدن، هیچ مانعی جز ردای کبریا بر روی چهرهٔ او نیست».

احادیث رویت را حدود سی نفر از صحابه روایت کرده‌اند و هر کس بر آنها احاطه و شناخت داشته باشد، یقین حاصل می‌کند که رسول الله ـ صلی الله علیه وسلم ـ آنها را فرموده‌اند. پس هر کس بعد از این گمان کند که الله تعالی در آخرت دیده نمی‌شود، کتاب خدا و آنچه را خداوند پیامبرانش را با آن فرستاده، تکذیب کرده است و خود را در معرض وعید شدیدی قرار داده که در آیهٔ كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ وارد شده است. از خداوند متعال عفو و عافیت می‌طلبیم و از او می‌خواهیم که لذت نگاه کردن به چهرهٔ کریمش را روزی ما گرداند... آمین.

منابع:

«شرح العقیدة الطحاویة» (۱/۲۰۹ به بعد).

«أعلام السنة المنشورة» تألیف شیخ حافظ حکمی (۱۴۱).

والله اعلم.